

[Bekijk dit artikel in de digitale krant](#)

Paul Schenderling heeft geen rijbewijs omdat hij Jezus' boodschap serieus wil nemen

Econoom en consultant Paul Schenderling (34) voelt nog altijd die kinderlijke verontwaardiging over het onrecht dat rijke, westerse mensen anderen aandoen. Hij wil de boodschap van Jezus serieus nemen en leven van genoeg. Daarom heeft hij geen rijbewijs en schreef hij als tiener een boze brief naar Appelsientje. Minder consumeren is voor hem een vorm van solidariteit met de mensen in de landen rond de evenaar die nu al lijden onder de klimaatcrisis.

Piet H. de Jong

© 8 april 2022, 15:27 aangepast 16:10

rechtvaardigheid

‘Rechtvaardigheid is bij uitstek een kinderlijk gevoel. Zo herinner ik me levendig dat ik als tiener vaak in de bibliotheek zat en daar de wereld achter de grote merken ontdekte en de oneerlijkheid in de productieketens. Toen wist ik, ik wil economie studeren. Ik wilde uitzoeken hoe de handel werkt en welke gevolgen dit heeft. Zo heb ik als jongetje van twaalf, dertien jaar een brief geschreven naar Appelsientje, omdat in opdracht van dat bedrijf gif werd gespoten op de vruchten; de plukkers van de sinaasappels werden er ziek van.

Rechtvaardigheid verbind ik vooral aan de Bijbel. Altijd gaat het in de Bijbel om de volgorde: haat het kwaad en heb het goede lief. God heeft ons geschapen om van nature het kwaad te haten. Dat besef, dat ik als kind al had, is belangrijk voor mij. Bewust koos ik ervoor om de heilzame verontwaardiging over onrecht te houden en ernaar te handelen. Dat vlammetje wil ik brandende houden. Uiteindelijk gaat het om iets van buiten je of, beter, van Boven, die je aanzet tot handelen.

Als tiener besloot ik geen rijbewijs te willen halen, zodat ik niet in de verleiding zou komen een auto aan te schaffen en het milieu zou vervuilen. Altijd heb ik daaraan vastgehouden, hoewel het voor mijn werk niet altijd gemakkelijk is. Die keus ervaar ik als waardevol, omdat ik zo dicht bij de bron kan blijven.

In 2018 deed zich weer zo’n keuzemoment voor, waarvan ik dacht: dit is onbestaanbaar. Het betreft de gevolgen van de klimaatcrisis die we nu al, vooral in de zuidelijke landen, ervaren. In datzelfde jaar kwam het IPCC met het rapport dat we nog maar tien jaar hebben om de catastrofale gevolgen van de klimaatcrisis af te wenden.

Als econoom was het niet moeilijk hierbij voort te bouwen op eerder denkwerk. Ik heb me verder verdiept in de ecologische en sociale impact van ons economisch handelen en daarover

het boek *Hoe handel ik eerlijk* geschreven, samen met Matthias Olthaar.

In het boek hebben we bewust ruimte gelaten voor emoties die het onrecht dat we beschrijven kunnen oproepen. Dat hebben we ook gemerkt in alle reacties die we op ons boek kregen. Dat heeft er uiteindelijk toe geleid dat we een stichting en een website hebben opgezet met programma's. We willen mensen handvatten geven om zelf te handelen.

Bij het nadenken over de impact van de productiekant heb ik het geluk dat het mijn beroep is. Ik ben al tien jaar overheidsadviseur en weet hoe overheidsfinanciën in elkaar steken. Ik wil politieke partijen en ambtenaren helpen bij het maken van beleidskeuzes in de richting van een duurzame economie. 'Tot nu toe is alle beleid, ook het recente regeerakkoord, nog steeds gericht op groene groei. Er is echter geen wetenschappelijk bewijs dat groene groei mogelijk is, nu niet en, ik denk, in de toekomst ook niet.'

'Als ik de Bijbel lees, is dat misschien wel de moeilijkste stap om te zetten, loskomen van de slavernij en verder gaan in vertrouwen op God.'

Politici weten dat ook wel, als ik ze een-op-een spreek, maar ze durven het niet hardop te zeggen, behalve de PvdD. Ik bouw voort op het werk van econoom Bob Goudzwaard, die een halve eeuw geleden al pleitte voor een economie van het genoeg. Ik probeer er een 21e-eeuwse vertaling aan te geven.'

wijsheid

'Ik ben heel sterk geïnspireerd door dominee Martin Luther King. Geregeld luister ik naar inspirerende toespraken; ik heb een cd-box met al zijn preken. Hij zei ooit dat het streven naar rechtvaardigheid zonder wijsheid niet tot een betere samenleving kan leiden. Daarmee worstel ik. Een sociale beweging, zoals 'genoeg om te leven', stelt me voor dilemma's. De status quo staat nog zo ver af van wat nodig is. Steeds moet ik afwegen wat ik nu, op dit moment, van mezelf en van anderen mag vragen.'

Het begint heel in het klein, door met mijn vrouw te overleggen welke volgende stap we in ons eigen huishouden zetten, op weg naar een leven van genoeg. De stappen die je zet moeten haalbaar en dragelijk zijn. Hoever mag ik dan gaan? Met die vraag ben ik veel bezig.

In lezingen voor kerkmensen merk ik dat de bewustwording van de crisis toeneemt, maar dat het handelen enorm achterblijft. Veel mensen vertrouwen op hun huidige manier van leven. Het is een hele stap om los te komen van die leefstijl.

Als ik de Bijbel lees, is dat misschien wel de moeilijkste stap om te zetten, loskomen van de slavernij en verder gaan in vertrouwen op God. Maar dat is wel de Bijbelse wijsheid die we nodig hebben. Een vertrouwen dat niet alleen in ons hoofd zit en we beamen, maar dat ook blijkt uit ons doen en laten. Bij die geloofsstap zijn kerkgemeenschappen van groot belang.

Christenen anno 2022 kunnen radicale stappen zetten op weg naar een leven van genoeg als ze elkaar helpen. Ik zie voor me dat we naast een liturgie van het geloof beamen, óók het geloof vertalen in onderlinge gemeenschappen, die elkaar voorzien van onze economische behoeften. Je kunt denken aan spullen delen, via een app, elkaar helpen als je minder spaargeld hebt. Leven van genoeg begint met leren minder te consumeren, je hebt dan minder geld nodig en kunt minder gaan werken.

De tijd die je extra krijgt kun je gebruiken om elkaar van dienst te zijn. Het proces van opnieuw leren vertrouwen op God én als gemeenschap samen optrekken moet parallel verlopen. Ik heb wijsheid nodig om de juiste toon te treffen die boodschap uit te dragen en goed over te brengen.'

matigheid

'Van Margje, mijn vrouw, heb ik geleerd wat het is om te leven in afhankelijkheid en te leren afhankelijk te zijn van elkaar. Matigheid wordt vaak gezien als iets slechts, maar het is iets goeds. In onze cultuur is autonomie het hoogste goed, maar dat is volstrekt onbijbels. God leert ons afhankelijk te zijn van

Hem en van elkaar. Bij een leven in matigheid verlies je niet iets, maar ervaar je winst in vertrouwen op God en medemensen.

Als je je laat raken door het lijden van anderen, maak je je ook meer afhankelijk van het welzijn van die ander. Het lijden van mensen in de landen rond de evenaar is groot. Ze hebben nu al te kampen met verwoestijning, vanwege te hete en te droge perioden. Dat tast hun welzijn ernstig aan. Wanneer we echt solidair zijn met die mensen moeten we onze sociale status verlagen, onze consumptie verminderen, van 3,5 aardbol naar één aardbol.

Uiteindelijk winnen we dan de relatie met de mensen daar terug. Het gaat om mensen die we ernstig onrecht hebben aangedaan door de afgelopen dertig jaar niet de stappen te zetten die ecologisch noodzakelijk waren. Ik zie het als een vorm van matigheid als we ons welzijn en geluk afhankelijk maken van hun welzijn.

Samen met Matthias heb ik berekend dat voor onze manier van leven in Nederland nu tien miljoen mensen elders aan het werk zijn. Vaak gaat het om producten waarvoor geen eerlijke prijs wordt betaald en waar mensen niet eerlijk worden behandeld. Het is een daad van inkeer om die ernstige vormen van onrecht te herstellen. Dat sluit aan bij de oproep van tweehonderd protestantse kerkgemeenschappen die, in 2004, de *Verklaring van Accra* opstelden.

Onze broeders en zusters uit de zuidelijke landen doen daarin een klemmend beroep op ons om los te komen van het consumentisme, de ongeremde economische groei en de neoliberale globalisering. Die oproep wil ik graag vertalen naar vandaag en er gehoor aan geven.'

moed

'Ik ben zeker niet de meest moedige persoon. De hoofdreden van mijn handelen en radicale keuzes die ik maakte, die anderen misschien moedig noemen, is dat ik het kind in mij niet wil verliezen. Als persoon wil ik niet uiteenvallen door iets te doen dat ingaat tegen wat ik geloof en als kind heb

geleerd. Liever maak ik keuzes die op korte termijn in mijn nadeel zijn, dan dat ik als persoon niet mijn idealen kan nastreven. Ik noem dat niet per se moedig, maar zie het als bewustzijn van mijn eigen heelheid als persoon.

Natuurlijk gaat het nastreven van dat ideaal gepaard met krassen en deuken. Het inspireert me enorm als ik let op het priesterlijk ideaal, zoals ons dat in het bijbelboek Leviticus wordt voorgehouden. Tot in het kleinste detail, ook in economisch opzicht, laat dat ideaal zien hoe je moet handelen, zodat je zuiver en heel bent. Jezus noemt dat in de zaligsprekingen het 'rein zijn van hart'.

Voor onze tijd kan die aandacht voor details ons helpen na te denken over onze aankopen. Ook dan bereiken we het ideaal niet, maar belangrijk is te letten op het scharnierpunt in Leviticus. Na de schuldbelijdenis en de verootmoediging volgt de vernieuwing van onze gezindheid. De verzoening komt van de kant van God. Wat direct daarop volgt is economische hervorming. Op de Grote Verzoendag start het jubeljaar.

Lees verder onder de foto.

Paul Schenderling: 'Leven van genoeg begint met leren minder te consumeren, je hebt dan minder geld nodig en kunt minder gaan werken. De tijd die je extra krijgt, kun je gebruiken om elkaar van dienst te zijn.' - beeld Jaco Klamer

Een jaar waarin schulden worden kwijtgescholden, land tot rust mag komen en recht wordt gedaan aan hen die we onrecht hebben aangedaan. Die vernieuwing van onze economische gezindheid is niet ónze moedigheid, dat is Gods genade. De Romeinse deugd van moed hoop ik liever om in een vernieuwing van onze economische gezindheid. Ik hoop dat theologen mij willen helpen om voor die gezindheid nieuwe liturgische vormen te vinden om die in de eredienst een plaats te geven.'

geloof

'Door bijbelstudie hoop ik erachter te komen wat het is om te leven van genoeg en wat God echt van mij vraagt. Ik wil mijn handelen toetsen aan de Bijbel. Boven mijn bureau heb ik de zaligsprekingen gehangen. Die woorden inspireren mij. Het boek *Les Béatitudes* (De Zaligsprekingen, red.) van Jacques Dupont heeft mijn geloofsleven enorm verrijkt. Door dat boek ben ik beter gaan begrijpen dat de zaligsprekingen diep geworteld zijn in oudtestamentische noties.

Mensen die zich klein maken, kunnen worden vervuld door God. Die houding maakt ons gelukkig. Die boodschap kan ik rechtstreeks vertalen naar een leven van genoeg. Het vergt een omkering van ons denken. Die omkering van de zaligsprekingen, zoals 'zalig de armen', ervaar ik persoonlijk als een krachtige aansporing om te leven zoals Jezus vraagt. Hij geeft ons een nieuwe ethische opdracht in die zaligsprekingen.

Dupont laat zien dat het Hebreeuwse grondwoord voor zachtmoedigheid, arm en gebutst hetzelfde is. Zo ontdekte ik onlangs hoe Psalm 34 wel tien verzen bevat die bijna letterlijk overeenkomen met de zaligsprekingen. De oorsprong van de zaligsprekingen zie je daar al, heel mooi hoe je daarin de eenheid van Oude en Nieuwe Testament al ziet.'

hoop

'Vlak voor het schrijven van ons boek *Hoe handel ik eerlijk* lasen Matthias en ik het boek *De profeten* van rabbijn Abraham Heschel (1907-1972). Het kernpunt van zijn theologisch denken is dat de mens die iets goeds doet

afhankelijk is van de genade van God, maar ook dat God afhankelijk is van wat wij mensen op aarde doen. Hij gaat zelfs zover dat hij stelt dat het welzijn van God mede afhangt van wat mensen doen.

Wanneer mensen slechte dingen doen, dan raakt dat God. God is maar niet een onbewogen beweger maar de bewogenheid Zelve. Als ik het laatste IPCC-rapport over de klimaatcrisis lees, dan is menselijkerwijs gesproken de hoop om tijdig oplossingen te realiseren al vervlogen. Gelukkig is God óók aan het werk. Dat theologisch concept geeft hoop voor onze eeuw. Het ene uiterste is dat we alles van de mens verwachten, dan zijn we al verloren.

Het andere uiterste is het doen en laten van de mens nutteloos te achten en afwachten: 'stil maar, wacht maar'. Die houding vind ik niet in de Bijbel terug. We leven in spannende tijden, de ontwikkelingen gaan snel en alles staat op scherp. Belangrijk is dan de kinderlijke hoop, óns gaat het niet lukken, maar God zal ons redden. In lezingen die ik houd voor kerken tref ik bij de mensen geen spoortje cynisme aan. Dat vind ik hoopvol. Buiten de kerk zie ik meer cynisme en defaitisme. Vooral jongeren verliezen de hoop.'

liefde

'Liefde zie ik niet zozeer als een deugd maar meer als een gave. Een gave die ik ook zie bij mijn zoontje van drie jaar oud. Het kunnen ontvangen van liefde en bewogenheid, dat is mooi. Bij lezingen laat ik vaak een fragment zien van de film *Thank You for the rain*. Een christelijk echtpaar uit Kenia, Kisilu en Christina, leeft in afhankelijkheid van God. Ze willen zich, gesterkt door hun geloof, inzetten voor hun dorpsgenoten. Die vorm van verbondenheid is liefde, echte naastenliefde.

Makkelijk is dat niet, want met zijn oproep in de kerk om bomen te planten tegen de klimaatcrisis, roept Kisilu ook op tot zelfopoffering. Want boeren moeten een deel van hun vruchtbare grond prijsgeven voor de toekomst. En dan moet je bedenken dat de klimaatcrisis de landen rond de evenaar een

factor honderd zwaarder treft dan onze regio. Als zij in deze landen al bereid zijn offers te brengen, zouden wij dan niet méér bereid moeten zijn tot offers?' ◀

econoom en activist

Paul Schenderling is 34 jaar. Hij is getrouwd met Margje. Ze hebben een zoontje, Daniël van drie jaar oud. Schenderling is econoom en werkt drie dagen voor adviesbureau Berenschot. Hij adviseert overheden over sociale vraagstukken.

Hij is lid van de PKN te Amersfoort. Samen met Matthias Olthaar schreef hij in 2021 het boek *Hoe handel ik eerlijk*. Uit de reacties op dat boek vloeide de stichting 'genoeg om te leven' voort. De stichting heeft drie programma's ontwikkeld, zoals: 'Genoeg om te leven in gemeenschappen'. Het andere is 'hoe koop ik eerlijke producten'. Het derde programma heet 'postgroei' en gaat over leven na de periode van economische groei.